

PREDGOVOR K SLOVENSKI IZDAJI

DRZNO MISLITI NOVE BESEDE, DA BI UTOPIJA LE POSTALA NAŠA REALNOST

Pred vami je besednjak, knjiga, v kateri so besede, ideje, prakse, predlogi in alternativne politike razvrščeni kot gesla leksikona po abecedi. Vsako geslo je posebej pojasnjeno na nekaj straneh, tako da nas spodbudi k razmisleku, drugačnim predstavam in novim idejam. Besednjak za novo dobo prinaša novo izrazoslovje, ki je potrebno za novo geološko obdobje v katerem živimo – antropocenu, prvi geološki dobi, poimenovani po vplivu človeka, ki opazno spreminja Zemljo z razpršenimi radioaktivni delci, plastiko, sajami (iz elektrarn), betonom, ipd. Nove besede so potrebne, da bi boljše razumeli družbena razmerja, ki omejujejo naše udejstvovanje. Besednjak jedrnato in premišljeno predstavlja avtorja predgovora k hrvaški izdaji, Danijela Dolenc in Mladen Domazet (2018), ko pravita, da je knjiga »poskus orisa temeljnega pojmovnega aparata za zagovor drugačne družbe od te, v kateri živimo danes«. Družbe, ki nas v tišini vodi v katastrofo, nastalo zaradi nas samih. Kljub temu, da je knjiga v izvorniku izšla leta 2014, je danes, pet let kasneje, še bolj aktualna, njeni razmisleki in predlogi pa še bolj zaželeni ter pomembni.

Odločilno je, da se odpre in ponudi prostor za pregledno predstavitev argumenta odrasti, za nujno razpravo o modelu drugačnega razvoja, drugačne družbe, ki nam ponuja konkretne alternativne prakse in aktualne, radikalne, a ambiciozne premisleke. Spodbuja nas k (pre)spraševanju o stvareh, o katerih se tako rekoč ne razpravlja nikjer, k ponovnemu ovrednotenju moderne vizije udobja in zahteva, da se odrečemo nedosegljivemu cilju neskončne rasti. Trenutni čas od nas zahteva intelektualno radovednost, pri čemer razmisleki o odrasti niso ustaljeni in niso togo oblikovani, ampak se še razvijajo. Ta knjiga nudi pomoč ne samo pri civilizacijskih vprašanjih našega časa, ampak tudi pri preizpraševanju pogleda na Slovenijo kot na del evropske polperiferije.

V antropocenu je spoprijemanje posameznih držav z zadnjo sistemsko krizo pokazalo, da se države ukvarjajo le s posledicami kriz, namesto da bi se neposredno soočile z njihovimi vzroki, vzroki dolžniške krize, gospodarske in politične nestabilnosti, s podnebnimi spremembami, energetske krizo, prekomernim izkoriščanjem naravnih virov, z vzponom populizma, militarizacijo družbe, itd. Očitno je, da je s finančno krizo postala povezava med korporativno močjo in javno oblastjo močnejša ter da so zahteve finančne industrije postale politične prioritete (Roos, 2016). Reševanje bank so spremljali varčevalni ukrepi, ki so posledično povzročili globoko recesijo (Lapavitsas, 2012). Poleg teh je bila posledica finančne krize in spremljajočih varčevalnih ukrepov tudi izguba varnosti zaposlitev, vrnitev deflacijskih pritiskov, visoka nezaposlenost, padanje realnih plač, nizka produktivnost in naraščajoča neenakost (Pettifor, 2017). V takšnem okolju so prakse, kot je »odpis dolga, postale tabu, neplačevanje dolgov pa je povezano s ponižanjem in izgubo socialnih pravic« (Cutillas, Llistar in Tarafa, 2015: 156). Zato ekonomistka Ann Pettifor (2017a: XXVII) ena redkih ekonomistov, ki ji je uspelo napovedati finančno krizo v 2008, zagovarja, da bi morala širša javnost bolje razumeti, od kod pride denar in kako finančni sistem sploh deluje.

Ko govorimo o krizah, je sporočilo avtorjev knjige *Projekt Odrasti: Manifest za brezpogojno podporo za neodvisnost* (2015), da je »kriza prav družba rasti, ki kopiči krize vseh vrst«. Hkrati pa so tudi znanstvena dognanja pokazala, da imajo vse krize en skupni imenovalac – prepričanje, da so trgi edini proizvajalci bogastva, saj je obveljal absolutizem svobodnega trga. Zato je rast BDP več kot stoletje najpomembnejši gospodarski cilj vseh držav. Tako smo vedno znova priča predvolilnim kampanjam in obljubam kandidatov za predsednike držav ali vlad, ki prisegajo na gospodarsko rast. Pravzaprav ni kandidata, ki ne bi zagovarjal dviga BDP in s tem edinega razvojnega modela, ki se ga enači z napredkom. To je obljuba, ki ne pomeni, da bomo postali pametnejši, bolj zdravi, pogumni, sočutni ali srečnejši, ampak je obljuba o večjem zaslužku in ustvarjanju več denarja v gospodarstvu. Od vsega prihodka, proizvedenega z rastjo, gre samo 5 odstotkov najrevnejšim 60 odstotkom človeštva, kljub temu pa nam ekonomisti in politiki dopovedujejo, da potrebujemo za zmanjšanje revščine eksponentno rast BDP (Hickel, 2018).

Oboževalci napredka vsakogar, ki opozori na nevarnosti, ki grozijo naši civilizaciji, obtožijo pesimizma (Latouche, 2019: 143) in istočasno ponavljajo, da ni alternative. Samomorilski optimizem »politike nojev«, ki predvideva, da se bomo izvili iz krize z enakimi ukrepi, kot so nas pripeljali do nje, nas bo popeljal le globlje v katastrofo (Latouche, 2019: 143) ali v vizijo družbe pomanjkanja (Bauwels 2018). Vendar preživete katastrofe (npr. Fukušima) ponujajo tudi alternativo, lahko nam ponudijo koristne lekcije, pridobljene na podlagi tragičnih izkušenj. A katastrofe se lahko tudi izkoriščajo ali namerno povzročajo (npr. državni vojaški udar v Čilu 1973, Iraška vojna 2003), o čemer piše Naomi Klein v knjigi *Doktrina*

šoka: razmah uničevalnega kapitalizma (2008), kjer opozori na izkoriščanje letih za uveljavitev neoliberalnih in neokonservativnih hitrih rešitev, ki vodijo k bogatemu elit.

A hkrati si moramo priznati, da nam je gospodarska rast, ki kopiči krize, in ki temelji na izkoriščanju naravnih virov, predvsem nafte, omogočila življenjski standard, ki ga poznamo danes, omogočila nam je nekakšen civilizacijski preboj, ki nam ga izriše prejšnje 20. stoletje. Takšen razvoj nam je omogočil tudi nepogrešljiv konec suženjstva in bil predpogoj za opolnomočenje žensk. Toda z rastjo naših gospodarstev se je povečal tudi naš negativni vpliv na okolje in družbo. Na to je opozorilo leta 2018 več kot 238 znanstvenikov s področja naravoslovja in družboslovja iz vseh 28 držav EU v javnem pismu evropskim institucijam in njenim državam članicam (Guardian, 2018), Pridružilo se jim je 89.378 podpisnikov vseevropske peticije *Evropa, čas je, da prenehamo biti odvisni od rasti* (You.wemove.eu). In ravno tukaj projekt odrasti vabi k razpravi o ideologijah in prepričanjih, ki zaznamujejo današnjo družbo.

Dobro življenje

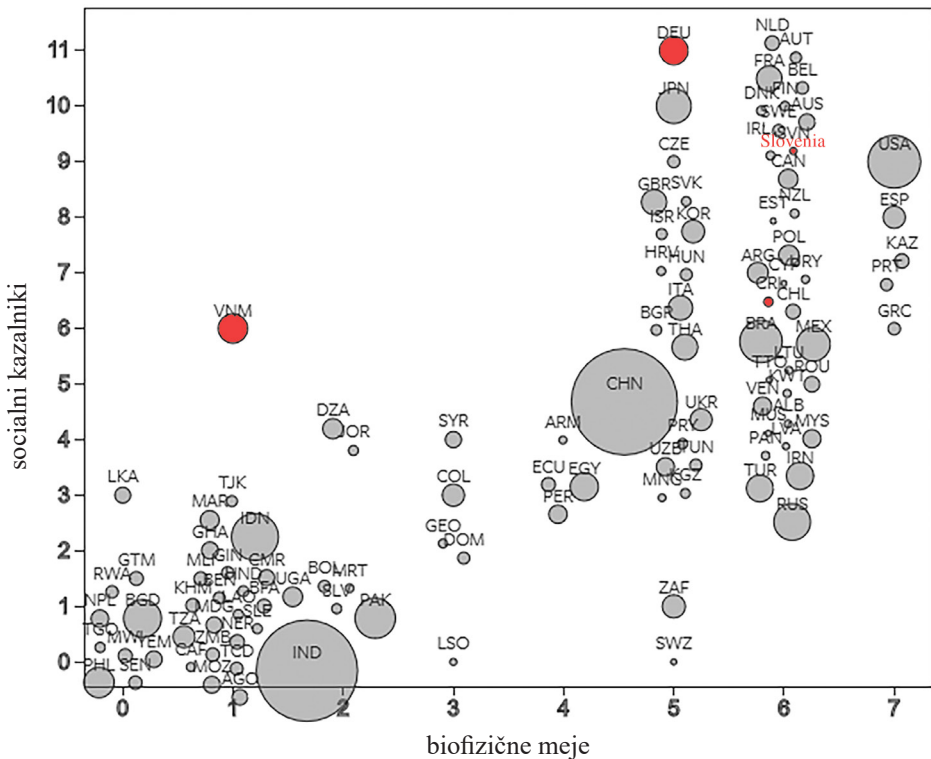
Nekateri, kot recimo ekološki ekonomist Herman Daly (1996), so prepričani, da bi bilo najbolje, da na BDP kar pozabimo. Podobno zagovarjajo odrastniki – da se za merjenje razvoja odpravi uporaba BDP kot edinega merilnika ekonomskega napredka. Knjiga, ki jo berete, tudi osvetli, da bi BDP lahko vključeval skupek biofizičnih kazalnikov (kako se raven rabe virov v določeni družbi spreminja skozi čas ter ali je takšna raba virov v okviru okoljskih omejitev) in družbenih kazalnikov (za merjenje izboljševanja kakovosti življenja ljudi) (O'Neill, 2014: 103). V tem duhu je leta 2018 nastala raziskava skupine raziskovalcev Univerze v Leedsu, ki je objavila zelo obširno študijo *Dobro življenje za vse znotraj planetarnih meja*.¹ Predstavlja prvo študijo sploh, ki je količinsko ovrednotila nacionalno rabo virov, povezano z doseganjem blaginje, dobrega življenja v več kot 150 državah (A Good Life for All, 2018).

Za začetek si poskusite predstavljati državo, ki lahko zadosti osnovnim potrebam svojih državljanov – v kateri bi lahko vsakdo imel zdravo, dolgo, srečno

¹ Raziskovalci so se dogovorili o 11 socialnih kazalnikih, ki so vključevali zadovoljstvo z življenjem, zdravo pričakovano starost, prehrano, sanitarije, prihodek, dostopnost energije – elektrike, izobraževanje, družbeno podporo, demokratično kakovost, družbeno enakost in zaposlenost. Določili so tudi 7 biofizičnih kazalnikov: emisije CO₂, fosfor in nitrogen v pesticidih, porabo in onesnaženje vode, spremembo uporabe zemlje, okoljski in materialni odtis. Socialni kazalniki so tesno povezani s *Cilji trajnostnega razvoja ZN*. Okvir, ki združuje planetarne in družbene meje je predlagala ekonomistka Kate Raworth in je opisan v njeni zadnji knjigi *Donut Economics* (A Good Life for All, 2018).

in dobro življenje. Zdaj pa si predstavljajte, da bi ta ista država to lahko storila, medtem ko uporablja naravne vire na trajnostni ravni. Žal taka država na svetu ne obstaja!

Glede na zaključke študije *Dobro življenje*, ki so razvidni iz spodnje slike grafa prekoračenih biofizičnih meja nasproti doseženim socialnim pragom držav, je raziskovalce presenetilo dejstvo, da se je zelenim vrednostim najbolj približal Vietnam (v grafu kot VNM). Slovenija, kot ostale države EU in članice OECD-ja (Nemčija kot DEU), ostaja daleč zadaj, saj kljub visokim in sicer zelo ugodnim socialnim kazalnikom (navpična os), močno presega skoraj vse biofizične meje (vodoravna os) (A Good Life For All, 2018). Zanimiv je tudi primer Kostarike (CRI), ki namerava postati do 2021 prva država na svetu, ki ne bo več uporabljala plastičnih vrečk in ima cilj do takrat postati brezogljivična, torej ne bo več uporabljala fosilnih goriv – že zdaj pa proizvede več kot 90 odstotkov svoje elektrike z obnovljivimi viri energije (Educate Inspire Change). Obetavnost Kostarike napovedujejo tudi raziskovalci študije.

Če naj bi vseh sedem milijard ali več ljudi živelo v varnih operativnih mejah našega planeta, je potrebno hitro zmanjšanje dohodkovne neenakosti in prehod s fosilnih goriv na obnovljive vire energije. Raziskovalci študije trdijo, da je najpomembnejše, da se morajo bogati narodi, kamor spada tudi Slovenija, premakniti stran od prizadevanj za gospodarsko rast, ki ne izboljšuje več življenj ljudi, temveč človeštvo vedno bolj približuje okoljski katastrofi. Ta razprava je odločilnega pomena, saj nobena država zdaj ne izpolnjuje osnovnih potreb svojih državljanov na globalno-trajnostni ravni rabe virov (A Good Life For All, 2018).

Na slovenski okoljski agenciji (ARSO) so ugotovili, da se je povprečna temperatura v Sloveniji od leta 1961 do danes povišala za dve stopinji, kar je celo za eno stopinjo več od svetovnega povprečja. Tako v Ljubljani kot Mariboru se je povprečna najvišja temperatura do 90-ih let gibala okoli 33°C, danes je povprečje okoli 36°C. Hkrati pa večje število prebivalcev v mestih kot na podeželju pomeni več stavb, več pozidanih in manj zelenih površin, več prometa in zato večjo porabo energije. Vročinski valovi ne povzročajo samo povečanja umrljivosti, ampak tudi nižjo kakovost življenja, manjšo produktivnost pri delu, v šoli in poslabšajo kronična bolezenska stanja ter širijo nalezljive (tropske) bolezni (Kučić, 2018). Kot razlaga agrometeorologinja Lučka Kajfež Bogataj, bi morali do leta 2050 izpuste toplogrednih plinov spraviti na nič, kar pomeni pet do šestodstotno zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov na leto (Kralj, 2018).

Aljoša Slameršak (2018), okoljski ekonomist in klimatolog poudarja, da bi morali za pravično podnebno tranzicijo na letni ravni nameniti približno en odstotek BDP, kar je za Slovenijo okrog 500 milijonov evrov. A kljub temu je naš podnebni sklad leta 2017 premogel le 25 milijonov evrov. Lahko se nam zdi znesek 500 milijonov evrov ogromen, vendar pa je to nižja postavka od vseh pobranih trošarin na goriva. Ironično pa so ravno ta goriva razlog za podnebne spremembe, vendar pobranih sredstev nismo pripravljeni investirati v izogib katastrofi (Slameršak, 2018).

To, da »smo pred izjemnim in zahtevnim izzivom zamenjave energetske podlage do srede 21. stoletja in opustitve tradicionalnega količinskega modela gospodarske rasti ob hkratni rasti porabe energije, pred njegovo globalno zamenjavo s konceptom odrasti«, izpostavlja tudi geograf Dušan Plut (2018), eden prvih pri nas, ki je omenjal besedo odrast. Človeštvo bi moralo premisliti smer in način izboljšanja našega vsakdanjega življenja, da ne bi tvegali širše okoljske katastrofe. Skratka, glede na temeljne gospodarske dejavnosti, ki temeljijo na pridobivanju energije iz fosilnih gorivih, je ekonomska odrast koristna in ugodna strategija omejevanja globalnega segrevanja nad 1.5°C (Domazet, 2018).

Ključna beseda in platforma je odrast

V skladu z odrastjo, ki pripoveduje in osmišlja našo prihodnost, se kaže možna pot – prehod v novo dobo, kjer bomo znali dostojno živeti znotraj planetarnih omejitev. To je svet, v katerem gospodarska rast ni predpogoj za našo blaginjo. Odrast je »prostovoljna tranzicija za pravičnejšo, participativno in okoljsko trajnostno družbo«, to je tudi definicija odrasti s prve bienalne mednarodne konference odrasti v Parizu leta 2008, kjer se je v mednarodni znanstveni skupnosti tudi prvič uveljavil angleški izraz *degrowth*, sicer izpeljanka iz francoskega *decroissance*. Torej odrast izziva dogmo ekonomske rasti in hkrati nakazuje zeleno smer ter strategije smiselnega razvoja znotraj okoljskih ter družbenih omejitev. Pomeni emancipacijo in dekolonizacijo zdajšnjih družbenih predstav. Ni pa zadosti imeti le (utopično) zamisel o drugačni družbi, ampak je treba zamisli preizkušati v praksi, jih udejanjati v vsakodnevnem življenju (Horvat, 2016).

Odrast je ključna beseda, ki jo bogatijo različni miselni tokovi, je platforma, ki povezuje različne ideje in teorije, ki jih srečamo in spoznamo ravno v tem besednjaku. Po *Uvodu* kot daljšemu temeljnemu tekstu, si sledijo štirje deli, prvi so *Pristopi k preučevanju odrasti* in nato *Jedro*, kjer je skupaj predstavljenih kar trideset gesel besednjaka. Ampak odrast ni samo teoretični koncept, ki ga soustvarjajo znanstveniki, odrast so tudi prakse, politike, lahko tudi način življenja, gre torej tudi za posameznice in posameznike, ki nekaj zagovarjajo ali preizkušajo in ki produktivnost razumejo kot kreativnost. Lahko trdimo, da gre za čedalje večje in pomembnejše (politično) gibanje. Zato sta zadnja dela v besednjaku, *Ukrepanje* in *Zavezništva*, posvečena prav konkretnim dejanjem in strateškim predlogom, kot so skupnosti »povratka k zemlji« oziroma neoruralci, temeljni in maksimalni dohodek, lokalne valute, zadruga, deljeno delo, zajamčeno delo, sindikati, feministična ekonomija, javni denar, revizija dolga, digitalne skupnostne dobrine, ekološke skupnosti, urbano vrtnarjenje, državljanska nepokorščina, postnormalna znanost, Buen Vivir (dobro življenje) in druge.

Besednjak zaradi več kot petdesetih avtoric in avtorjev, deluje kot zbornik mednarodno priznanih in uveljavljenih imen, kjer je vsak od njih strokovnjak za določeno področje, za svoje geslo, o katerem piše in razpravlja v slovarju za novo dobo. Knjigo se lahko bere tudi po ključnih, v besedilu vidno okrepljenih besedah oziroma geslih kot leksikon. Vsako geslo besednjaka tvori krajše poglavje, kjer se misel ali teza predstavi najprej preko definicije, razložena je konceptualno in razvojno, nato pa avtor vsakega termina le-tega naveže na odrast.

Utopična misel v praksi

Glede na zapisane izzive, je očitno največji zmanjšanje toplogrednih plinov v prometu, kmetijstvu (živinoreji) in energetiki. Zato mnogi pri nas predlagajo, skladno tudi s teorijo in gibanjem odrasti, ambicioznejšo rabo sončne in vetrne energije (izven ekoloških in bivalnih območij), geotermalne energije, biomase in vodne energije (brez gradnje ekosistemske nesprejemljivih hidroelektrarn na Muri) ter povečanje energetske sanacije stavb. Temu bi moral slediti tudi gospodarsko in zaposlitveno policentrični strateški razvoj Slovenije, ki bi lahko zmanjšal dnevne migracije v glavno mesto, kar bi bil skupaj s sodobnim javnim prometom dober odgovor na zmanjšanje okoljskega pritiska prometa (Plut, 2018). Medtem ko imajo odrasniki jasna stališča proti premogovništvu, orožarski industriji, jedrski energiji in večini kemične industrije, podpirajo razvoj majhnih, decentraliziranih obnovljivih virov energije, ki so pod lokalnim in demokratičnim nadzorom.

Ljudje sodelujejo v kolektivnih pobudah, kjer razmišljajo o drugačnem, nepotrošniškem načinu življenja, tudi ko mislijo mobilnost. Tako odrasniki poleg uporabe javnega prevoza, kjer se navdušujejo predvsem nad vlaki in javnimi (Ljubljanski BicikeLj)² ali avtonomnejšimi kolesarskimi mrežami (Mariborska kolesarska mreža)³ ter kolesarsko infrastrukturo, zagovarjajo tudi sožitnost. Sožitnost »pomeni družbo, v katerih vsi skupaj uporabljajo in si delijo sodobna orodja, ne da bi bili pri tem odvisni od strokovnjakov, ki bi ta orodja nadzorovali« (Deriu, 2019: 167), kar lahko prepoznamo tudi v obliki spletne aplikacije Prevozi.org. To je aplikacija, ki povezuje potnike na neki razdalji in lajša dogovarjanje med njimi. Prevoz.org je samoiniciativna, neprofitna pobuda, brez komercialnega namena, a ni prostor sodelovanja, je spletna platforma kot posredniški člen na področju mobilnosti, je orodje za sožitnost (Prevoz.org).

Danes se delo ne meri več glede na družbeno koristnost in smisel, ampak le glede na gospodarski dobiček. Prisiljeni smo delati, da sploh lahko preživimo, a hkrati je to temelj produktivizma in potrošništva. A tudi v gospodarstvu je mogoče iznajti nove odrasniške rešitve, ki bi jih lahko spodbudila država in občine, rešitve, ki zagovarjajo več prostega časa tudi na račun skrajšanja delovnega tedna na vsaj 32 ur oziroma štiridnevni delovnik za enako plačilo. Do zdaj smo slišali za tovrstne poskuse na Novi Zelandiji, Švedskem in v Veliki Britaniji (Ainge Roy, 2018a in Khan, 2018b). Skrajšan delovnik za enako plačilo je pokazal,

² V okviru Ljubljanskega javnega kolesarskega sistema Bicikelj je na voljo 38 postajališč, ki so med seboj oddaljena približno 300 do 500 metrov. (BicikeLj)

³ S svojim delovanjem se kaže kot uspešna praksa pri razvoju trajnostne mobilnosti v Mariboru, saj predstavlja podporno okolje, ki lahko na dolgi rok zagotavlja željene spremembe potovalnih navad prebivalstva in bolj usklajen pristop k ukrepom na ravni vseh deležnikov. Nova osrednja lokacija v mestu, kjer nastaja kolesarska skupnost in kjer se bo v prihodnosti generirala trajnostna mobilnost. (Center mobilnosti Maribor)

da so bili zaradi manj delovnih ur zaposleni manj bolniško odsotni, bili so bolj produktivni in zadovoljni. Tako podjetje, kjer se je delodajalec odločil, da bodo njegovi zaposleni delali le šest ur dnevno in to za enako plačilo, imamo tudi pri nas. To podjetje izdeluje stole iz reciklirane plastike in njegov direktor, Matej Feguš pravi, da je razmerje med najnižjo in najvišjo plačo v podjetju ena proti tri, kar je ravno tako v skladu s strateškimi predlogi odrasti, ki zagovarja temeljni in maksimalni dohodek (Božič, 2018).

Odrastniki zagovarjajo, da se mora prerazdeljevanje ekonomskega bogastva začeti tako, da je zagotovljeno dostojno življenje s temeljnim dohodkom, ki ne bi bil izplačan le v denarju, ampak bi pomenil tudi brezplačen dostop do javnih storitev oziroma dobrin, katerih namen je dobrobit prebivalcev in bi lahko bil orodje za družbeno ter kulturno preobrazbo. Temeljni dohodek bi bil lahko financiran iz progresivne obdavčitve plač, dobičkov in iz davka na potrošnjo. Pomislimo, v prejšnjem, 20. stoletju, smo poznali veliko bolj progresivno obdavčenje, v nekaterih državah tudi do 91 odstotkov za najbolj premožne – primer ZDA po drugi svetovni vojni do leta 1964 (Krugman, 2012). Raziskave kažejo, da visoki prihodki pomenijo nepotrebno trošenje kar zadeva družbeno blaginjo. Maksimalni dohodek je lahko pomemben način za preprečevanje potratne potrošnje in ustvarjanje egalitarne družbe (Alexander, 2019: 233).

V skladu s predlogi odrasti uspevajo različne konkretne prakse od spodaj navzgor (bottom-up), nekatere lahko odkrijemo tudi pri nas, kjer se vse več ljudi odloča za preprostejši način življenja, vse več se jih upira brezglavemu potrošništvu, zato svoje stvari ali dobrine reciklirajo, izmenjajo, podarijo ali popravijo. Tako imamo tudi pri nas različne pobude, recimo izmenjevalnice, »razprodaje« rabljenih oblačil ali pa zelemenjava.⁴ Naletimo lahko tudi na neprofitno knjižnico reči, ki deluje po vzoru knjižnične izposoje (od iger, medicinske opreme, elektrotehnike, do glasbil), kjer uporabniki z izposojajo, namesto z nakupovanjem, nadomeščajo zelene predmete. Tako lahko prihranijo denar, prostor za skladiščenje, doživijo več in nakupujejo manj ter manj smetijo. Pravzaprav ne gre samo za naključne in samoorganizirane skupnosti, ki preizkušajo drugačne načine potrošništva. V letu 2010 je nastala posredovalnica Stara roba, nova raba. Posredovalnico je odprla skupina brezdomnih, strokovnih delavcev ter prostovoljcev in sprejema podarjene, odvečne predmete, ki jih da v ponovno uporabo po nizki ceni, zaslužek pa nameni vključevanju in zaposlovanju ranljivih skupin (Roba raba).

Že večkrat je bilo pokazano, da se Slovenija uvršča v sam vrh v EU po površini nakupovalnih površin na prebivalca. Toda raziskovalci so opozorili, da so ravno temperature teh površin tudi do pet stopinj višje od drugih urbanih predelov.

⁴ Kjer obiskovalci menjajo semena, sadike ali presežke z vrta, ki nimajo velike monetarne vrednosti, zato transakcija ni tvegana in je izkaz ponosa, da lahko deliš z drugimi, je tudi menjava zgodb ter poznanstev. (Zelemenjava)

Tako v skladu s praksami ozelenitve površin, ki bistveno zmanjšajo segrevanje in porabo energije klimatskih naprav, predlagajo dodatna drevesa, votle tlakovce s posajeno travo na parkiriščih in njihovo zmanjšanje ter zelene strehe. Kot razlaga krajinska arhitektka Maja Simoneti, zelene površine (parki, drevoredi) ne ustvarjajo le lepšega mesta in prijetnejšega podnebja, temveč tudi skrbijo za dobro počutje ter povezanost prebivalcev (Kučić, 2018). Naslednji koraki bi bili lahko na področju omejitve oglaševanja, za nadzor (količine in kvalitete) dovoljenega oglaševanja v množičnih medijih in večjo obdavčitev.

To je le nekaj priporočil, strategij ali zamisli, kako gibanje odrasti udejanja ideje globalne solidarnosti, materialne skromnosti in zmerne potrošnje, ki lahko predstavljajo temelj nove ekonomije, ki bo uspevala brez rasti. Ta spoznanja so skladna s teorijo odrasti in z idejo o zamenjavi prioritet ekonomskih komponent življenja, ki izhajajo iz človeških odnosov, družbene povezanosti in sožitnosti (Sekulova, 2019: 171). Seveda obstajajo še druge in tudi precej raznolike prakse, za katere je tukaj zmanjkalo prostora, ki pa ravno tako lahko vodijo v tranzicijo v odrast. A teh nekaj naštetih ponuja vsaj občutek, da se že zaznava nujnost ukrepanja in da obstaja že kar precej jasnih izkušenj, kako bi lahko družba odrasti zgradila nove (družbene) institucije, ki bi odločale na kolektiven način o naši blaginji, ki ne bi bila v nasprotju s planetarnimi omejitvami.

Kljub nedavnosti koncepta odrasti pa se v mednarodnem prostoru že pojavljajo različne miselne in teoretične šole ter raziskovalne mreže, vozlišča, v zadnjih letih so se (v tujini) oblikovali tudi prvi študijski programi odrasti. Tovrstna prizadevanja kažejo, da se krepí zanimanje za izboljšanje kakovosti življenja, za obnovitev živega sveta, zmanjšanje neenakosti ter zagotavljanje dostojnih delovnih mest – in to brez potrebe po gospodarski rasti (Pistotnik, 2018). Avtorice in avtorji v besednjaku za novo dobo preizkušajo razvojni model, ki ne temelji na materialni rasti. Da bi razmisleki in predstave o odrasti padli na plodna tla, pa potrebujemo sodelovanje znanstvene in javne oziroma politične (policy) sfere ter predvsem implementacijo praktičnih kratkoročnih in dolgoročnih rešitev. Besednjak pomeni izziv, da se razmišlja ambiciozno, pogumno, tudi utopično, je alternativna vizija, saj ne ponuja le kritičnega pogleda na naš čas, ampak kar je pomembnejše, ponudi tudi upanje in možne odgovore z novim besediščem za 21. stoletje.

mag. Ajda Pistotnik

Viri

A Good Life For All, *A Good Life For All Within Planetary Boundaries*, 2018. Dostopno na: <https://goodlife.leeds.ac.uk/> (10. 12. 2018).

Ainge Roy, E., »Work four days get paid for five New Zealand Companys new shorter week«, *Guardian*, 9. februar 2018a. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/09/work-four-days-get-paid-for-five-new-zealand-companys-new-shorter-week> (5. 1. 2019).

Alexander, S., »Temeljni in maksimalni dohodek«, v ur. G. D'Alisa, F. Demaria in G. Kallis, *Odrast: besednjak za novo dobo*, slov. prev. Tadej Turnšek, Studia humanitatis, Ljubljana, 2019, str. 233.

Bauwens, M., »Skupnostne prakse so odgovor na sistem, ki za mnoge ne deluje«, *Večer*, 17. november 2018. Dostopno na: <https://www.vecer.com/michel-bauwens-skupnostne-prakse-so-odgovor-na-sistem-ki-za-mnoge-ne-deluje-6614550> (7. 1. 2019).

BicikeLj. Dostopno na: <http://www.bicikelj.si/index.php> (7. 1. 2019)

Božič, K., »Želimo pokazati kaj vse se da«, *Večer*, 26. maj 2018. Dostopno na: <https://www.vecer.com/zelimo-pokazati-kaj-vse-se-da-6479646> (7. 1. 2019)

Center mobilnosti Maribor. Dostopno na: <http://prostorisodelovanja.si/center-mobilnosti-maribor/> (7. 1. 2019)

Cutillas, S., Llistar D. in Tarafa G., »Revizija dolga«, v ur. G. D'Alisa, F. Demaria in G. Kallis, *Odrast: besednjak za novo dobo*, slov. prev. Tadej Turnšek, Studia humanitatis, Ljubljana, 2019, str. 221.

Daly, H., *Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development*, Beacon Press, Boston, 1996.

Deriu, M., »Sožitnost«, v ur. G. D'Alisa, F. Demaria in G. Kallis, *Odrast: besednjak za novo dobo*, slov. prev. Tadej Turnšek, Studia humanitatis, Ljubljana, 2019, str. 167.

Dolenec, D. in Domazet M., »Odrast kot obnova utopijskih energij«, *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, št. 73 (2016), str. 99–111.

Domazet, M., »Degrowth – A Sober Vision of Limiting Warming to 1.5°C. The Bright and Precarious Future through the Degrowth Century«, v ur. The Heinrich Böll Foundation, *Ecology*, št. 44. 4. (2018). Dostopno na: https://www.boell.de/sites/default/files/radical_realism_for_climate_justice_volume_44_4.pdf?dimension1=ds_radicalrealism (18. 12. 2018)

Educate Inspire Change, *Costa Rica plans to be the first plastic free and carbon free country in the world by 2021*, 2018. Dostopno na: <https://educateinspirechange.org/nature/costa-rica-plans-to-be-the-first-plastic-free-and-carbon-free-country-in-the-world-by-2021/> (18. 12. 2018)

Hickel, J., »Is it time for a post-growth economy? The growth-driven economic model we have adopted is killing our planet«, *Opinion, Aljazeera*, 16. julij 2018. Dostopno na: <https://bit.ly/2D9uf2i> (18. 12. 2018).

Horvat, M., »Projekt od-rasti«, *Mladina*, 22. januar 2016. Dostopno na: <https://www.mladina.si/172067/projekt-od-rasti/> (5. 1. 2019).

Khan, C., »Firms switched four day week increase efficiency health happiness«, *Guardian*, 5. november 2018b. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/money/2018/nov/05/firms-switched-four-day-week-increase-efficiency-health-happiness> (5. 1. 2019).

Klein, N., *Doktrina šoka: razmah uničevalnega kapitalizma*, slov. prev. Barbara Simoniti, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2012.

Knjižnica reči. Dostopno na: <https://www.knjiznicareci.si/> (7. 1. 2019)

Kralj, M., »Čas je za drznejšo podnebno politiko«, *Dnevnik*, 8. oktober 2018. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042842469> (15. 12. 2018).

Krugman, P., »The Twinkie Manifesto«, *Opinion, The New York Times*, 18. november 2012. Dostopno na: <https://www.nytimes.com/2012/11/19/opinion/krugman-the-twinkie-manifesto.html> (10. 12. 2018).

Kučić, J. L., »Vročinski valovi: globalno segrevanje ogroža več kot 100.000 Slovencev«, *Pod črto*, 4. december 2018. Dostopno na: <https://podcrto.si/vrocinski-valovi-globalno-segrevanje-ogroza-vec-100-000-slovencev/> (13. 12. 2018).

Lapavitsas, C., *Crisis in the Eurozone*, Verso Books, London, 2012.

Latouche, S., »Pedagogika katastrofe«, v ur. G. D'Alisa, F. Demaria in G. Kallis, *Odrast: besednjak za novo dobo*, slov. prev. Tadej Turnšek, Studia humanitatis, Ljubljana, 2019, str. 143.

Liegey, V., Madeleine S., Ondet C. in Veilot A., *Projekt Odrasti: Manifest za brezpogojno podporo za neodvisnost*, Sanje, Ljubljana, 2015.

O'Neill, D. W., Fanning, A. L., Lamb, W. F. in Steinberger, J. K., »A good life for all within planetary boundaries«, *Nature Sustainability*, let. 1 (2018), str. 88–95. Dostopno na: <https://www.nature.com/articles/s41893-018-0021-4> (10. 12. 2018).

Pettifor, A., »The Neoliberal Road to Autocracy«, *IPS – International Politics and Society*, 17. maj. 2017. Dostopno na: www.ips-journal.eu/topics/democracy/article/show/the-neoliberal-road-to-autocracy-2046/ (16. september 2018).

Pettifor, A., *The production of money: how to break the power of bankers*, Verso, London, 2017a.

Plut, D., »Časa za podnebno mencanje ni več!«, *Delo*, 8. december 2018. Dostopno na: <https://www.delo.si/sobotna-priloga/casa-za-podnebno-mencanje-ni-vec-118652.html> (19. 12. 2018).

Pistotnik, A., »Uvod v odrast: dobrodošli na prehodu v svetlo 21. stoletje odrasti«, *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, št. 73 (2018), str. 7–17.

Prevoz.org. Dostopno na: <https://prevoz.org/kakodeluje/> (7. 1. 2019).

Roos, J., »Managing Disorder«, *ROAR Magazine*, št. 4. (2016). Dostopno na: <https://roarmag.org/magazine/managing-disorder/> (17. september 2018).

Raba roba. Dostopno na: <http://www.robaraba.si/> (7. 1. 2019).

Sekulova, F., »Sreča«, v ur. G. D'Alisa, F. Demaria in G. Kallis, *Odrast: besednjak za novo dobo*, slov. prev. Tadej Turnšek, *Studia humanitatis*, Ljubljana, 2019, str. 171.

Slameršak, A. »Edina izbira: kdaj in za kaj bomo plačali račun za podnebne spremembe«, *Večer*, 5. december 2018. Dostopno na: <https://www.vecer.com/razkorak-med-zavezami-in-cilji-6624283> (13. 12. 2018)

»The EU needs a stability and wellbeing pact, not more growth,« javno pismo, *Guardian*, 16. september, 2018. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/politics/2018/sep/16/the-eu-needs-a-stability-and-wellbeing-pact-not-more-growth> (10. 12. 2018).

You.wemove.eu, *Europe, It's Time to End the Growth Dependency*, peticija, 2018. Dostopno na: <https://you.wemove.eu/campaigns/europe-it-s-time-to-end-the-growth-dependency> (10. 12. 2018).

Zelemenjava. Dostopno na: <http://prostorisodelovanja.si/zelemenjava/> (7. 1. 2019).